

Műtárgyfotó - Erzsébet királyné házioltára az 1900. évi párizsi világkiállításon a Rothschild-gyűjteményből

Adattár - Fényképgyűjtemény

Leltári szám:	FLT 3681
Készítés ideje:	1900
Készítés helye:	Párizs
Anyag:	papír
Technika:	fekete-fehér fotó; kartonra kasírozott
Méret:	magasság: 19,1 cm szélesség: 25,2 cm

Az Anjou-kori magyarországi udvari művészet egyik legjelentősebb emléke a Károly Róbert felesége, Piast Erzsébet (1305–1380) által alapított óbudai klarissza kolostorból származó házioltár. Az 1330-1340 körül Párizsban készült műreket a királyné feltehetően az óbudai klarissza templom 1349. évi felszentelésekor adományozta az apácáknak.

Az ezüsből készült házioltár valójában ereklyetartó szekrény: középső fülkéjében a Madonna trónoló, koronás alakja ül, balján a gyermek Jézussal, két oldalán egy-egy üvegezett ereklyetokot tartó angyal alakjával. A szekrény szárnyainak belső oldalán Jézus gyermekségének jeleneit ábrázoló translucid zománcképek helyezkednek el. A szárnyakat bezárva a szekrény az apostolok, angyalok és szentek alakjaival díszített házikót alkot. Az alakok rendkívül finom és részletgazdag ábrázolásmódja összhangban áll a magánáhitatot szolgáló házioltár rendeltetésével, amennyiben a képecskék szemlélése, a kontempláció elősegíti az áhitat elmélyítését.

A klarissza apácák több mint négy évszázadon át őrizték a házioltárt, egészen a rend 1782-ben bekövetkezett feloszlataáig. 1541-ben a törökök elől Óbudáról Pozsonyba menekítették, majd 1714-ben, amikor visszatelepültek Budára, szentként tisztelt alapítójuk adományát is magukkal hozták Pozsonyból a budai zárdába. A rend feloszlataát követően, 1784 májusában a klarisszák egyéb ingóságával együtt a Helytartótanács Pozsonyban elárverezte a házioltárt, melyet Batthyány Ignác (1741–1798) gyulafehérvári püspök bátyja, Batthyány József György (1737–1806) vásárolt meg. A tárgy a következő évtizedekben a Batthyány család pinkafői ágán belül öröklődött: Batthyány József Györgytől elsőszülött fia, Batthyány Vince (1772–1827), majd annak fia, Batthyány Artúr (1813–1893) tulajdonába került.

A házioltárt elsőként Alois Primisser, az ambrasi Kunstkammer kusztoza ismertette 1824-ben, tévesen Árpád-házi Boldog Margit házioltáráként határozva azt meg. (Ld.: *Der silberne Hausaltar der ungarischen Königstochter Margarethe*. In: Taschenbuch für die vaterländische Geschichte. Bd. 5, 97–103. – ld. [itt](#)). Primisser ugyancsak tévesen állítja, hogy az 1784. évi pozsonyi árverésen Batthyány József (1727–1799) hercegrímás vásárolta volna meg a házioltárt.

1864-ben Rómer Flóris gróf Batthyány Artúr (1813–1893) rakicsányi kastélyában tanulmányozta a művet, amikor a tulajdonos jutányosnak mondható áron, 8000 forintért felajánlotta azt a Magyar Nemzeti Múzeumnak megvételre, pénzhiány miatt azonban erre nem került sor. Két évvel később, 1866-ban Batthyány Artúr eladta a műreket a frankfurti Goldschmidt műkereskedésnek, ahonnan hamarosan Charles Mannheim, majd a Rothschild család párizsi gyűjteménybe került. Minderről Rómer így számolt be: "*Legnagyobb megilletődéssel olvassuk lapjainkban, hogy ezen érdekes műdarab Párisban 29000 francért csakugyan eladatott s így ismét egy érdekes nemzeti műemlékkel szegényebbek vagyunk.*" (Vö.: *Szent Margit házi oltára*. In: *Archaeológiai Közlemények*, 7. /1867/ p. 42.)

A következő három évtizedben a házioltár őrzési helye nem volt ismert a hazai kutatók előtt, így az nem szerepelt sem az 1884. évi ötvösmű-kiállításon, sem az 1896. évi ezredéves kiállításon. 1900-ban gróf Széchenyi Béla, a millenniumi történelmi kiállítás rendezőbizottságának elnöke jutott a tárgy nyomára, s a tulajdonos, Mayer Alphonse Rothschild (1827–1905) hozzájárulásával kiállították a párizsi világkiállítás magyar történelmi pavilonjában, a tárlat egyik főműveként. Ekkor készült az itt bemutatott két fényképfelvétel is, a történelmi csoport bizottságának megbízásából. A fényképfelvételek a kiemelkedő jelentőségű tárgy korszerű képi dokumentációjának igényével készültek, amint azt egy korabeli tudósítás is hangsúlyozza: "*Tekintve, hogy a Rómer-féle leíráshoz mellékelt kőrajz (ld. [itt](#)) nem felel meg*

többé a mai kívánalmaknak, megtették a szükséges lépések arra, hogy Szent Margit oltáráról fényképi felvétel és színes másolat készüljön, s ennek alapján a ritkabecsű emlék, melynek nyomára 33 év után a párisi magyar történelmi kiállítás vezetett bennünket, a szakirodalomban is méltóan megörökíthető legyen." (Id. Századok, 34. /1900/ p. 660.)

Miután Párizsban lehetőség nyílt a mű beható tanulmányozására, a következő évben a középkori ötvösség jeles kutatója, Czobor Béla (1852–1904) akadémiai székfoglalójában pontosította a tárgy meghatározását és datálását, Piast Erzsébet házioltáraként határozva azt meg. Ehhez kulcsfontosságú támpontként szolgált a klarisszák ingóságainak 1714. évi leltára, mely szerint az akkor már rongált állapotú oltárkát korábban "a királyné" használta (*Unum Altariolum parvum argenteum, qd Regina pro devotione sua asservabat.*) (Vö.: Czobor Béla : *Árpádházi Boldog Margit állítólagos házi oltárkája*. In: Akadémiai Értesítő, 1901, 409–422.) Czobor Béla arra is felfigyelt, hogy a Jézus gyermekségének jeleneteit ábrázoló zománcképek nem a megfelelő sorrendben követik egymást, azaz valamikor felcserélték azokat. A jelenetsor ebben az elrendezésben látható az itt bemutatott két felvételen is. Czobor útmutatása nyomán a felcserélt zománcképeket hamarosan visszahelyezték eredeti helyükre, majd újabb két, immár színezett fényképfelvétel készült a tárgyról a tulajdonos, Rothschild báró költségére, melyeket az Iparművészeti Múzeumnak adományozott.

Bár Czobor Béla idézett tanulmányában abbéli reményének adott hangot, hogy "hazánk legfényesebb korából származó ezen értékes oltárka, melyhez Nagy Lajos királyunk anyjának, Erzsébet királynének emléke fűződik, egykor mégis csak vissza fog kerülni a magyar nemzet birtokába", Erzsébet királyné házioltára 1866 óta egyszer sem tért vissza Magyarországra.

A házioltár 1962-ben Edmond Adolphe de Rothschild (1926–1997) bárótól a New York-i Metropolitan Museum gyűjteményébe került, ahol a *Cloisters* állandó kiállításának egyik főműveként szerepel (ld. [itt](#) és [itt](#)).

Az újabb kutatások Erzsébet királyné házioltárát Jean de Touyl (?–1349/50) párizsi ötvösnek tulajdonítják, aki a források szerint Piast Erzsébet sógornője, Károly Róbert húga, Anjou Klemencia (1293–1328) francia királyné szolgálatában állt. (Ld.: Danielle Gaborit-Chopin: *The Reliquary of Elizabeth of Hungary at The Cloisters*. In: *The Cloisters: Studies in Honor of the Fiftieth Anniversary*. Ed. Elizabeth C. Parker. New York 1992, 326-353.)

Irodalom

- Szerk.: Marosi Ernő: *Művészet I. Lajos király korában, 1342-1382*. MTA Művészettörténelmi Kutatócsoport, Budapest, 1982. - p. 96., Nr. 1.
- Szerk.: Vayer Lajos: Problems concerning the Altar of Elisabeth, Queen of Hungary. *Acta Historiae Artium*. X, 1964. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1964. - 247-298. (Mihalik Sándor)
- Szerk.: Ráth György, Divald Kornél: *Az iparművészet könyve. III*. Athenaeum Kiadó, Budapest, 1912. - IV. tábla
- *Magyarország a párizsi világkiállításon, 1900*. Hornyánszky Viktor - Erdélyi Mór, Budapest, 1901.
- Römer Flóris: Der hausaltar der seligen Margaretha, Tochter Königs Bela des IV. *Mittheilungen der K.K. Central-Comission zur Erforschung und Erhaltung der Bandenkmale*, XII. (1867). 1867. - 133-145.

